



ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Руслан Олексійович СТЕФАНЧУК,
 доктор юридичних наук, професор,
 член-кореспондент Національної академії правових наук України,
 проректор з наукової роботи
 Національної академії прокуратури України (м. Київ),
prof.stefanchuk@gmail.com

УДК 378.1:340 (477)

ДО ПИТАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА ВИМІРЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ

Аналізуються питання стандартизації вищої юридичної освіти та науки, а також вимірювання їх якісного критерію. Розкриваються причини низької якості вищої юридичної освіти в Україні, а також наводяться принципи, дотримання яких є обов'язковим при формуванні стандартів якості вищої юридичної освіти та науки. Зокрема наголошується на необхідності існування державного стандарту вищої юридичної освіти та на обов'язковому запровадженні в Україні єдиної стандартизації випуску з юридичних факультетів, що є звичною практикою закордоном. Окрема увага приділяється проблемним питанням входження України в Болонський процес та запровадження його елементів у системі вищої юридичної освіти.

Ключові слова: вища юридична освіта, стандарти якості, юридична наука, Болонський процес, вищий юридичний навчальний заклад, юридичний факультет.

Закон України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 р. встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Тобто він фактично покликаний сформувати нову матрицю суспільних відносин на шляху модернізації освітянської діяльності в Україні.

Водночас прийняття цього законодавчого акта повинно дати нам відповідь і на низку питань, які безпосередньо не були вирішенні попереднім законом, у першу чергу, це питання стандартизації вищої освіти та науки, а також вимірювання її якісного критерію. Особливо це питання актуальне щодо вищої юридичної освіти.



Так, за останніми даними, в Україні юридичну освіту надають від 150 до 288 вищих навчальних закладів. Мало це чи багато, сказати важко, адже в Російській Федерації таких вищих навчальних закладів за різними оцінками від 1 165 до 1 500; водночас у колишньому Радянському Союзі їх було — 52, у Сполучених Штатах Америки — близько 200, у Німеччині — ледь більше 40. Однак очікування у здійсненні філософського закону переходу кількості в якість, на жаль, допоки є марними. І цьому є такі причини:

1. *Низька якість випускників загальноосвітніх навчальних закладів.* На сьогодні чомусь стало нормою, що з року в рік ми констатуємо, що рівень абітурієнтів, які вступають до ВНЗ, суттєво знижується. А наявність бодай 3 випускників, які змогли скласти усі ЗНО на максимальний бал, чомусь вважається національною удачею, хоча, як на мене, це повна дискредитація середньої освіти в державі.

Враховуючи такий вступний контингент, серед студентів-юристів є ті, хто просто нездатні освоїти обсяг знань, що вимагається, а також ті, хто в попередній період моли б претендувати у кращому випадку на середню спеціальну освіту.

Місце для неуків гарантують також і деякі схеми при вступі, які існують в окремих нечистоплотних вищих, коли робиться все, щоб розумний абітурієнт не зміг (не захотів) подати оригінал своїх документів до відповідного університету, штучно при цьому створюючи недобір та “перекидаючи” на денну форму усіх, хто завчасно був схований на “заочній формі”. При цьому, як зазначається в літературі, переважна більшість ВНЗ не виключають таких студентів за неуспішність, оскільки є заінтересованими в кожному, хто платить гроши [1, с. 34]. Але це зловживання, яким повинні дати оцінку правоохрані органі, а ми продовжимо далі.

2. *Відсутність стандартів якості юридичної освіти.* При цьому під стандартами ми розуміємо той мінімальний рівень який повинен пред'являтись до фахівця-юриста відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня. Водночас стандарт за своїм обсягом повинен охоплювати не тільки стандарт змісту юридичної освіти як основоположної складової, а також стандарт вступу та випуску з вищого юридичного навчального закладу. Однак більш детально ці питання будуть розкриватись далі.

З огляду на велику кількість ВНЗ юридичного профілю, може здатись, що проблема доступності до юридичної освіти в Україні не виникає. Водночас це тільки на перший погляд. В Україні надзвичайна проблема із доступністю до якісної вищої освіти. Останнім часом підводять навіть ВНЗ, які мають відповідну марку “класичних юридичних освітянських центрів”. Однак проблема пов’язана із доступністю частково перекривається введеним в Україні ЗНО, яке доволі ефективно та більш об’ективно замінило вступні екзамени до юридичного вишу. Попри наявні хиби ЗНО, слід погодитись із професором В. О. Томсіновим, який стверджує, що “Будь-хто, хто заперечує це — чи звичайний лицемір, чи ... декан юридичного факультету” [2, с. 54]. Водночас слід запитати у себе відверто, чи вирішує введення ЗНО питання щодо запровадження об’ективності? Безперечно, ні, адже, запровадивши єдину стандартизацію при вступі на юридичний факультет, слід було б запровадити і єдину стандартизацію випуску з юридичних факультетів. Світова практика знає такі екзамени. Наприклад, у США вони іменуються “Bar Exam” і фактично є екзаменом на допуск до юридичної професії. Введення таких допускних екзаменів в Україні, на нашу думку, вирішило б цілу низку питань, які, зокрема, пов’язані зі статусом юридичного факультету, його рейтингом, відповідністю якості навчання у порівнянні із іншими ВНЗ тощо. Крім цього, відпала б проблема юридичних факультетів, які здійснюють псевдоосвіту. Це пояснюється тим, що студент, знаючи, що з 100 випускників цього факультету лише 3 здають єдиний екзамен, задумався, чи варто йому вступати на такий факультет? При цьому розробка завдань для цього екзамену повинна проводитись фаховими недержавними громадськими організаціями, які включали б сплав фахових науковців та практиків.

Окремо на доступність навчання впливають також і ціни на юридичну освіту. Попри те, що вона завжди була серед престижних, все ж таки ціни на навчання в окремих ВНЗ на сьогодні вільно конкурують із провідними ВНЗ Європи та світу.



Важливим щодо доступності вищої юридичної освіти стало б впровадження якісної дистанційної юридичної освіти. Однак на заваді цьому стоять низький технологічний рівень самих ВНЗ, низький рівень технічної культури науково-педагогічних працівників та студентів, фактична відсутність відповідних методичних розробок, відсутність відповідного рівня свідомості, за якого дистанційна освіта обирається не як необхідність, а як спосіб більш швидкого отримання диплому тощо.

Аналізуючи сучасний змістовний стан юридичної освіти, слід відмітити, що є потреба сьогодні перенести акценти в першу чергу на підготовку спеціаліста в сфері юриспруденції як високофахового спеціаліста, який у змозі фахово вирішувати поставлені перед ним завдання. Треба перестати виховувати “кросвордистів”, які можуть дати відповідь на будь-яке питання із сфери “загальних знань”, а час спрямовувати свої зусилля на формування високофахових спеціалістів у сфері юриспруденції, які мають системні глибинні знання в галузі юриспруденції, мають достатніх навичок у практичній підготовці та можуть самостійно вирішувати покладені на них завдання. Прийшов час готувати юристів, а не випускників з юридичними дипломами.

Це питання можна вирішувати, в першу чергу запропонувавши суспільству державний стандарт освіти у цій галузі, адже попри те, що стандарти, розроблені уже для 80 відсотків напрямів підготовки, містять усі вимоги до компетентності та кваліфікаційну характеристику і системи діагностики якості знань, в Україні вже 19 років поспіль одна із провідних спеціальностей “Правознавство” немає своїх узаконених державних стандартів.

При формуванні цих стандартів, на нашу думку, надзвичайно важливим повинно стати дотримання низки основних принципів:

1) чітко визначити каталог необхідних дисциплін (орієнтовний каталог для бакалавра та магістра, що розроблений нами, опублікований неодноразово в юридичних виданнях). Це пов’язано, в першу чергу, із тим, що необхідно переглянути логічність існування у навчальних планах вищих юридичних навчальних закладів тих чи інших дисциплін; адже в радянський період юристам читали 13 основних юридичних дисциплін, на сьогодні ж середня кількість юридичних дисциплін на юридичних факультетах складає 60–70. Це не нормально, адже призводить до подрібнення великих системних курсів, дублювань та паралелізму при вивчення тих чи інших тем, введені низки вузьких, затеоретизованих та непотрібних спецкурсів. Крім цього, вбачаємо за необхідне впровадити низку курсів із порівняльного та європейського права для уніфікації рівня знань із провідними європейськими навчальними закладами;

2) здійснити професіоналізацію загальногуманітарних дисциплін або, як говорять окремі науковці, “юридизацію юридичної освіти” [3, с. 43]. Це питання сьогодні ставиться у повний голос в інших пострадянських країнах, які також зіштовхнулись із проблемою перетворення перших курсів юридичних факультетів у 10 та 11 класи загальноосвітніх шкіл, адже за логікою повинно відбуватись навпаки: низка загальногуманітарних предметів, які читаються у вищих навчальних закладах, повинні віднайти своє місце у навчальних планах загальноосвітньої школи, яка в принципі і покликана формувати з людини особистість. Вища школа повинна із особистості формувати особистість — фахівця. Саме тому в наукових публікаціях РФ, України, Білорусії, Казахстану та інших держав порушується серйозне питання про доцільність формувати необхідні студенту знання із загальноосвітніх дисциплін, які повинні або розкриватись під час читання спеціалізованих юридичних дисциплін (наприклад, загальні економічні знання можна поглиблювати через курси цивільного, фінансового, банківського права, історичні — через історію держави та права тощо), або через впровадження юридично спрямованих загальноосвітніх курсів (наприклад, “філософія права”, “соціологія права”, “етика права” тощо);

3) перейшовши за новим законом на дворівневу освіту (не беручи до уваги PhD), де основними є два освітньо-кваліфікаційних рівні — “бакалавр” та “магістр”, ми повинні дати собі відповідь на два питання: куди діти “армію спеціалістів”, які здобули якісну освіту в радянський період та “хто такий бакалавр”? Сьогодні в законодавстві України



не встановлено чіткий правовий статус цього освітньо-кваліфікаційного рівня, не визначено чіткого переліку посад та робіт, які можуть обіймати особи із цим кваліфікаційним рівнем. І оскільки на сьогодні бакалавр усе ще розглядається як “недоспеціаліст”, тому разом із стандартом нам слід запропонувати зміни до Державного класифікатора професій, у яких слід відобразити те, що бакалавр є повноцінним фахівцем у сфері права і може обіймати переважну більшість юридичних посад.

При цьому на закиди окремих науковців, що нам взагалі не потрібні стандарти, слід зауважити, що державний стандарт повинен бути, інакше ми не бачимо підстав, чому при відсутності стандартів вказані ВНЗ повинні видавати державні дипломи?

Питання якості освіти також безпосередньо пов’язано із питаннями методики навчання. А тут також вимальовується низка проблем, зокрема:

1) слід забезпечувати спадковість знань при побудові курсів. Зокрема не можна нехтувати фундаментальними теоретичними знаннями, які повинні читатись як обов’язкові, а не факультативні. На їх основі повинно йти вивчення базових загальних курсів конституційного права, цивільного права, адміністративного права, кримінального права, вивчення яких вважаємо доцільно запроваджувати вже з другого семестру, адже складається парадоксальна ситуація, за якої, як зазначав академік В. І. Андрейцев, студент юридичного факультету на відчуває професійного навантаження на першому курсі. Після цього слід запроваджувати вже викладання спеціальних предметів, які ґрунтуються на засадах загальних предметів (земельне, екологічне, аграрне, сімейне право, процесуальні права тощо). І тільки вже на цьому повинні ґрунтуватись спеціальні курси. Однак, що стосується спеціальних курсів, то вони повинні формуватись більш ретельно, враховуючи особливості побудови загальних курсів, не повторювати окремі курси, а повинні бути спрямовані на комплексність, системність і поглиблена засвоєння знань;

2) слід змінити підхід до викладання юридичних дисциплін, адже на сьогодні, відслідковуючи останні тенденції по сучасних підручниках, слід відмітити, що вищі навчальні заклади, викладаючи ті чи інші дисципліни, намагаються йти шляхом спрощення, перетворюючи підручники у фактичні коментарі зібраного законодавства. Мав рацію професор Є. О. Суханов, який стверджував, що слід почати викладати у вищих навчальних закладах “правоведение”, а не “законоведение” [4, с. 11]. І особливо цей напрямок на сьогодні в Україні знаходиться в занепаді. Викладачу фактично не має де здійснити обмін досвідом з викладанням власного предмета. В Україні за останні роки не було проведено практично жодного семінару з проблем методики викладання тієї чи іншої юридичної дисципліни;

3) слід звернути увагу на рівень навчально-методичних матеріалів, підручників, посібників, адже в Україні, попри значний розвиток видавничої справи, доволі невисокий коефіцієнт гарних системних підручників. Все: або перепис, або переклад І тенденція примітивізації. Як відмітив Б. Н. Топорнін, “підручників стало більше, ніж викладачів з предмета”. Книжкову продукцію заполонили книги, типу “до екзамену за одну ніч”. З огляду на це, є пропозиція формувати та стимулювати конкурсний відбір на друк підручників. По-друге, відсутність фундаментальних наукових розробок, відсутність системних монографій. Дисертації стають все більше “прикладними”, “неавторськими”. Для порівняння сьогодні можна взяти автореферати радянського періоду та сучасні. У назвах навіть присутні пунктуаційні та орфографічні помилки;

4) слід забезпечити зв’язок науки з практикою. Водночас потрібно зважити на те, що, як правильно зазначає академік В. Я. Тацій, формування юридичної освіти на сьогодні здійснюється “від практики”, що могло б бути допустимим для стабільного правового суспільства з постійними професійними традиціями та стабільним соціальним порядком. Для суспільства та держави, що знаходяться на стадії реформування, такий підхід явно не виправдовує себе та призводить до перепрагматизації [5];

5) окрему увагу слід звернути і на осіб, які покликані викладати у юридичних ВНЗ. На сьогодні ситуація інколи відходить від норми. Погоджуємось із позицією М. М. Марченка, що подекуди місце лекторів-професорів зайняли лектори-асистенти



чи аспіранти [6, с. 229]. Крім того, в окремих ВНЗ, які готують спеціалістів з юридичного напряму, науково-педагогічні працівники поділяються або на “махрових теоретиків”, або на “професорів-бізнесменів”, які у цілому замкнулись на наданні послуг у власних юридичних фірмах. Тому, лише вирішивши проблему якісного співвідношення теорії та практики в навчальному процесі та орієнтувавши освіту на прикладний характер її застосування, ми зможемо вирішити проблему випуску із вищих навчальних закладів спеціалістів, які, окрім фундаментальних знань, будуть наділені відповідними навичками та уміннями.

Система юридичної освіти в Україні потребує ґрунтовних реформ. Однак проведення будь-яких державницьких процесів повинно бути забезпечене декількома складовими: ідейна, змістовна, організаційна, інформаційна та фінансова. При цьому, з ідейної точки зору, цей процес повинен бути представлений як чітко визначена мета або ж нова, якісно модернізуюча існуючу структуру освіти, ідея; зі змістової — повинен бути обґрунтований зміст цих перетворень, тобто доведена системність цих змін, формулювання завдань, що обумовлено логічно-послідовним зв’язком явищ та процесів, які повинні привести до необхідного результату; організаційна — як комплекс заходів, які повинні бути вчинені відповідними суб’єктами на реалізацію змісту; інформаційна — доведення інформації про перебіг реформи до відома населення; фінансова — створює фінансово-матеріальне підґрунтя для усіх вище названих процесів.

Розглядаючи процес входження України до Болонського процесу, слід відмітити той факт, що ні з точки ідейної, а тим паче змістової, організаційної та фінансової, Україна не зробила жодних кроків, щоб забезпечити не те, що повноцінний перехід, а бодай, наближення до цієї мети. І тому на конкретних проблемах варто б зупинитись додатково:

1. Болонський процес здійснюється активно, але не системно і без відповідного контролю з боку держави. До цих пір не створено єдиного органу, який контролював би системність, поступовість та якість переходу навчального процесу до вимог Болонської декларації.

2. При запровадженні Болонської системи не врахованій той факт, що не всі галузі освіти можуть бути уніфіковані в умовах Єдиного європейського простору. І коли точні науки (математика, фізика, хімія тощо) у принципі можуть мати певний рівень уніфікації, то деякі гуманітарні науки (наприклад, правознавство), які мають серйозну прив’язку до національної правової системи, такої можливості для уніфікації не мають. Так, студент, який навчається і має відмінну оцінку з цивільного права України, при переведенні його в Сорбону не може мати автоматичної відмінної оцінки з цивільного права Франції.

3. Не слід плекати надію і на розрекламовану мобільність студентів та професорів, яка повинна “трянути” на нас як манна небесна. Насамперед, мобільність визначається фінансовою можливістю. Знаючи рівень фінансово-матеріального забезпечення наших студентів та професорів, їх мобільність фактично стає справою забезпечених, які і без того можуть собі це дозволити. Крім того, чомусь не відбулось масової міграції в Україну бажаючих навчатись студентів. А професори, які відвідують по обміну наші ВНЗ, є або “грантоїдами”, або представниками науки “третього ешелону”. До того ж чи прораховував хтось, скільки втратить Україна від невідворотної “втечі мізків”, які просто поїдуть за цими програмами з України, а також що буде вартувати Україні засилля студентів з інших держав Азії, Африки тощо, ще з більш низьким рівнем життя, які прийдуть до нас “за освітою”.

4. За своїм змістовним наповненням, Болонський процес у тому вигляді, в якому він запроваджується в Україні, руйнує традиції фундаментальної вищої освіти, оскільки спрямований не на отримання суми корисних знань та навичок до самонавчання, а на закріплення навичок складання тестів. Особливо це страшно у юридичній професії, де особа переважно повинна вміти мислити та говорити, а не відповідати на примітивні питання, які іноді позбавлені логіки та здорового глузду. Відверто кажучи, сьогодні студент намагається не вчити, а набрати бали. Саме тому провідні ВНЗ Європи



відмовились від переходу на Болонський процес, оскільки вони не бажають знижувати свій рівень до середнього. До того ж надмірна спеціалізація, яка може стати супутником Болонських вимог, навряд чи приведе до створення в Україні елітної освіти, а скоріше стане руйнатором загальної системи підготовки кадрів. При цьому взагалі втрачається елітарність вищої освіти, оскільки особи, які її здобули, доволі часто виконують низькокваліфіковану працю.

5. Врешті-решт, все ж таки будь-який процес повинен передбачати фінансове підґрунтя, модернізацію технічних засобів навчання, матеріального забезпечення навантаження науково-педагогічного працівника тощо. На превеликий жаль, на сьогодні таких фінансово-матеріальних ресурсів в Україні немає. А запровадження дешевих реформ може дуже дорого вартувати Україні. Не побудувавши нове, ми можемо непоправно зруйнувати старе.

Дискусії, які тривають в Україні щодо входження у Болонський процес, переважно стосуються питань організації навчального процесу. Водночас практично поза увагою залишається питання про те, що у самій Болонській декларації мова йде не лише про організацію вищої освіти, але й про питання організації наукової діяльності. І через це, ми вважаємо особливо важливо порушити ті проблеми, які можуть виникнути у сфері наукової діяльності:

1) першим і одним із найбільш важливих питань у цій сфері є, на нашу думку, проблема відсутності системної державної політики у сфері наукових досліджень у вищих навчальних закладах. На наше переконання, саме вищі навчальні заклади є тим невикористаним потенціалом, який повинен сформувати основу “наукової розбудови” держави. І на цьому шляху доволі важливим є формування відповідних правових шкіл, які, ґрунтуючись на високих досягненнях у освітянському процесі, могли б забезпечити спадковість у підготовці кадрів через мережу аспірантур та докторантур. І лише здійснивши моніторинг “наукових шкіл” в Україні, ми зможемо вибудувати логічну систему розвитку наукової діяльності в державі;

2) визначивши систему та плани загальної наукової діяльності, нам потрібно встановити чітку систему у визначені ефективності наукових досліджень. При цьому нам слід відмовитись від формалізації щодо визначення ефективності впровадження тих чи інших результатів наукової діяльності. Ефективність наукового дослідження в переважній своїй більшості повинна ґрунтуватись на можливості “ефективного продажу” цього наукового дослідження і його подальшій використуваності. Крім цього, доцільно відмовитись від гонитвою за кількістю наукових праць та друкованих аркушів. Більш перспективним вбачається перехід на загальноєвропейські критерії оцінки ефективності наукових досліджень через введення “індексу цитованості”. Тісно із цим пов’язана проблема мови наукових досліджень. Видеться, що, окрім розвитку державної мови, потрібно вирішити проблему “мової закритості” від наукових шкіл країн колишнього пострадянського простору та Європи. Це питання, на нашу думку, можна вирішити через обов’язковість введення тримовних анотацій, або ж виданням збірників наукових досліджень на декількох мовах;

3) на належний рівень потрібно поставити питання “регіональної науки”, яка на сьогодні через національну ментальність, що спрямована на подолання насадженого її комплексу меншовартості, має всі підстави стати визначальним аспектом у формуванні національної наукової стратегії. Особливу увагу слід звернути на “молоді” наукові та освітянські центри, які створені в період незалежності України та, відкинувши певний науковий снобізм і консерватизм, виявляють активність та мобільність при вирішенні тих чи інших наукових питань. Саме в цих наукових школах вбачається виникнення світових центрів науки на кшталт Гарварду, Кембриджу, Оксфорду тощо;

4) однією із найважливіших проблем, яка заважатиме формуванню вітчизняної науки після повного входження у Болонський процес, на нашу думку, є відсутність банку інтелектуального капіталу, через що в Україні йде вимивання наукового потенціалу, процесу “витоку мізків” тощо. Перспективним тут вдається формування національного банку інтелектуального капіталу та запровадження *державницької*



трансферної політики, яка активно використовується на сьогодні у спортивному світі. За перехід науковця у зарубіжні країни повинна бути встановленна “трансферна ціна” відповідно до його наукового рівня.

Отже, коло проблем є ще ширшим, і його слід визначити в найближчий час та зосереджувати увагу над їх вирішенням. Однак це вирішення повинно відбуватись не лише в кабінетах МОН відповідно до затвердженої рознарядки. У першу чергу при вирішенні цих проблем основна роль повинна відводитись Національній академії правових наук України, вищим навчальним закладам, неурядовим громадським організаціям та окремим фахівцям.

Список використаних джерел

1. Толстых, В. Л. Юридическое образование в современной России [Текст] / В. Л. Толстых // Юридическое образование и наука. — 2005. — № 4. — С. 32–35.
2. Томсинов, В. А. Преступление под названием “юридический факультет” [Текст] / В. А. Томсинов // Закон. — 2009. — № 3. — С. 51–59.
3. Топорнин, Б. Н. Правовая реформа и развитие высшего юридического образования в России [Текст] / Б. Н. Топорнин // Государство и право. — 1996. — № 7. — С. 34–52.
4. Сборник учебно-методических материалов по гражданскому праву [Текст] / отв. ред. Е. А. Суханов. — [3-е изд., перераб. и доп.]. — М. : БЕК, 2001. — 267 с.
5. Юридическое образование в Украине нуждается в немедленной реформе [Электронный ресурс] Куда пойти учиться. — URL : <http://www.gotostudy.com.ua/news/862.html>.
6. Марченко, М. Н. Юридическое образование в современной России: состояние и перспективы развития [Текст] / М. Н. Марченко // Правоведение. — 1999. — № 3. — С. 222–232.

Надійшла до редакції 01.12.2014

Стефанчук Р. А. К вопросу стандартизации и измерения качества высшего юридического образования и науки в Украине

Анализируются вопросы стандартизации высшего юридического образования и науки, а также измерения их качественного критерия. Раскрываются причины низкого качества высшего юридического образования в Украине, а также приводятся принципы, соблюдение которых является обязательным при формировании стандартов качества высшего юридического образования и науки. В частности, отмечается необходимость существования государственного стандарта высшего юридического образования и обязательного введения в Украине единой стандартизации выпуска с юридическими факультетами, что является обычной практикой за рубежом. Особое внимание уделяется проблемным вопросам вхождения Украины в Болонский процесс и внедрения его элементов в системе высшего юридического образования.

Ключевые слова: высшее юридическое образование, стандарты качества, юридическая наука, Болонский процесс, высшее юридическое учебное заведение, юридический факультет.

Stefanchuk, R. O. On the Question of Standardization and Measurement of Quality Higher Legal Education and Science in Ukraine

The questions of standardization of a higher legal education and science and measurement of their qualitative characteristic are analyzed in the article. Reasons of low quality of a higher legal education in Ukraine are disclosed and principles conformance with which is compulsive in forming the quality standards of a higher legal education and science are listed too. In particular, there is a necessity of existence state standard of higher legal education and compulsory establishment in Ukraine integrated standardization of law faculties graduates which is a common practice abroad. The special attention is paid to topical issues of the inclusion Ukraine in Bologna process and the implantation its elements in a higher legal education system.

Keywords: higher legal education, quality standards, legal science, the Bologna process, higher law school, law faculty.